

Мирослав ТРЕЩОВ,

професор кафедри адміністративно-правових
дисциплін та публічного управління
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор наук з державного управління, доцент

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Для забезпечення потреб Сил оборони України у 2024 році передбачено значне збільшення фінансування порівняно з показниками 2022 та 2023 років. Загальний обсяг видатків державного бюджету на безпеку та оборону становить приблизно 1,7 трлн грн, включаючи розширення виробництва військової техніки, закупівлю сучасних систем озброєння та підтримку медичної інфраструктури, а також грошове забезпечення військовослужбовців. Але незважаючи на такі значні обсяги фінансування, вкрай необхідним є покриття додаткових потреб в сумі близько 500 млрд грн. Ці кошти потрібні для закупівлі зброї, дронів, медичних засобів і розвитку власного військового виробництва.

На думку міжнародних партнерів, зокрема експертів Міжнародного валютного фонду, перспективи мобілізації зазначених коштів лежать в площині зниження питомої ваги тіньової економіки та якісного підвищення рівня ефективності мобілізації доходів до державного бюджету на основі існуючої податкової бази.

Проте уряд та український політикум сконцентрував зусилля на посиленні оподаткування легального бізнесу, як найшвидшого шляху збільшення доходів державного бюджету. Верховною Радою України підтримано законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану», який, на думку розробників, надасть змогу залучити додаткові 21,2 млрд грн податків, а 2025 року – 141,1 млрд грн [2].

Зокрема, передбачено залучити кошти до державного бюджету коштом:

– підвищення ставки військового збору для фізичних осіб з 1,5 % до 5 %, за винятком грошового забезпечення військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Головного управління розвідки Міністерства оборони, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Державної служби спеціального зв'язку та Державної спеціальної служби транспорту;

- стягнення з платників єдиного податку 1, 2 та 4 груп військового збору за ставкою 10 % від мінімальної заробітної плати, а з платників єдиного податку 3 групи – на рівні 1 % від доходів;

- збільшення ставки податку на прибуток для фінансових компаній до 25 %, а для банківських установ – до 50 %;

- запровадження для підприємств, які займаються роздрібною торгівлею паливом, обов'язку сплачувати щомісячні авансові платежі з податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб за кожну заправну станцію [2].

Крім цього, законопроектом передбачено зміну періодичності подання звітності з податку на доходи фізичних осіб з квартальної на щомісячну.

Незважаючи на об'єктивну необхідність у мобілізації додаткових ресурсів до державного бюджету, деякі положення вищевказаного законопроекту не відповідають Конституції України, суперечать чинним законодавчим актам та не враховують правову позицію Конституційного Суду України.

Зокрема, експерти Головного юридичного управління Верховної Ради за результатами експертизи зазначили, що ретроспективне підвищення ставки військового збору з 1,5 % до 5 % [1], яке заплановано з 1 жовтня, суперечить статті 58 Конституції України, яка визначає, що закони не можуть мати зворотної дії.

Також зазначається, що запровадження авансових внесків з податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств та військового збору без урахування переплат порушує принцип рівності платників податків, а деякі положення законопроекту не відповідають вимогам Конституції України щодо юридичної визначеності та передбачуваності законодавства. Крім того, критикується підвищення ставки військового збору для фізичних осіб, що провокує нівелювання результатів довготривалої політики стимулювання легалізації доходів і надання конкурентних переваг суб'єктам, які провадять свою діяльність в тіньовому секторі економіки [1].

На нашу думку, мобілізація додаткових податкових надходжень до державного бюджету лежить в полі боротьби з тіньовою економікою та стимулювання зростання питомої ваги і розвитку легального бізнесу. Державна стратегія боротьби з ухиленням суб'єктів господарювання та фізичних осіб від оподаткування має бути комплексною та охоплювати усі сектори економіки-лідери за тінізацією.

Зокрема, ключовими напрямками державної стратегії мають стати:

- стимулювання бізнес-середовища до легалізації діяльності, зокрема запровадження програми податкової амністії для суб'єктів господарювання, які добровільно легалізують свою діяльність;

- реформа трудового законодавства, і перш за все спрощення процедури оформлення трудових відносин та посилення відповідальності роботодавців за найм працівників без офіційного оформлення, а також введення адміністративної відповідальності для таких працівників;

– реформа Державної податкової служби України, а саме: впровадження системи аналізу великих даних для виявлення аномалій у податковій звітності, посилення боротьби з ухиленням від оподаткування та розробку програми навчання персоналу сучасним методам виявлення податкових порушень, забезпечення прозорості і запобігання маніпуляціям із податковими накладними, автоматизація процесу верифікації податкового кредиту та створення системи оцінки ризиків для виявлення потенційних «скруток»;

– модернізація системи митного контролю, включаючи впровадження автоматизованих систем сканування вантажів, створення єдиної електронної бази даних для відстеження руху товарів через кордон, а також співпрацю з митними службами інших країн для обміну інформацією про підозрілі вантажі, що дозволить значно зменшити обсяги контрабанди та випадки заниження митної вартості товарів;

– посилення контролю за експортними операціями, особливо в аграрному секторі, зокрема створення єдиної електронної системи моніторингу експортних операцій, впровадження обов'язкової сертифікації походження товарів та криміналізація відповідальності за надання недостовірної інформації.

Враховуючи, що від третини (за оцінками Міністерства економіки України) до половини економіки України (за оцінками МВФ) знаходиться в тіні, навіть часткова реалізація вищезазначених заходів створить передумови для мобілізації до державного бюджету значно більших обсягів додаткових ресурсів порівняно із податковими новаціями. Це сприятиме формуванню транспарентного і більш конкурентноспроможного бізнес-середовища, що є критично важливим для зростання шансів на вступ до ЄС і досягнення цілей сталого економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Зауваження до проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану. *Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України*. 2024. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/2560145>.

2. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: проект Закону України від 30.08.2024 р. № 411416-д. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44809>.